

تاریخ آموزش و پرورش ایران

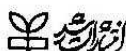
از ایران باستان تا ۱۳۸۰ هجری شمسی

(با تأکید بر دوره معاصر)

همراه با معرفی کلیه معارف، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش

نویسنده

امان‌الله صفوی

تهران - ۱۳۹۵

صفوی، امان‌اله، ۱۳۱۹ -
تاریخ آموزش و پرورش ایران از ایران باستان تا ۱۳۸۰ هجری شمسی با تأکید بر دوره معاصر
همراه با معرفی کلیه وزرای علوم، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش / تألیف امان‌اله صفوی - تهران: رشد،
۱۳۹۵.

۴۴۰ ص: جدول، نمودار.
ISBN 978 - 964 - 7537 - 29 - 2
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا. کتابنامه: ص ۴۳۶ - ۴۳۴.
۱. آموزش و پرورش - ایران - تاریخ. الف. عنوان.
۲ ت ۷۵ ص / LA ۱۳۵۱ ۳۷۰/۹۵۵ کتابخانه ملی ایران ۲۸۴۴۷ - ۸۳ م

حق چاپ محفوظ است

تاریخ آموزش و پرورش ایران

ایران: استان تا ۱۳۸۰ هجری شمسی

(به تائید ر دوره معاصر)

همراه با معرفی کلیه وزراء معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش

نویسنده: آ. اناله نقوی

چاپ دوم: تابستان ۱۳۹۵ - شمارگان: ۲۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۸۳

چاپ و صحافی: آرمانسا

مرکز نشر و بخش کتاب‌های روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، شماره ۴۱، تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶
فروشگاه: میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن، خیابان منیری جاوید، شماره ۷۲، تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶ - ۶۶۴۹۷۱۸۱ - ۶۶۴۱۰۲۶۲

تهران - ۱۳۹۵

قیمت: ۳۷۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۵
بخش اول: عوامل تاریخی، اجتماعی و فرهنگی تأثیرگذار و تأثیرپذیر در آموزش و پرورش	
در عهد باستان و دوره اسلامی.....	۱۹
هدف‌های شناختی بخش اول.....	۱۹
فعالیت‌های یادگیری بخش اول.....	۲۰
فصل اول: عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در آموزش و پرورش ایران باستان	
الف - حکومت‌ها و رخداد‌های تاریخی در ایران باستان.....	۲۱
ب- اعتقادات فلسفی، دینی و اخلاقی در ایران باستان.....	۲۲
ج- آداب و رسوم و تشریفات اجتماعی در ایران باستان.....	۲۳
د- زبان و خط در ایران باستان.....	۲۴
ه- نظام آموزش و پرورش در ایران باستان.....	۲۶
هدف‌های آموزش و پرورش در ایران باستان.....	۲۶
مکان تحصیلی در ایران باستان.....	۲۶
معلم در ایران باستان.....	۲۷
شاگردان در ایران باستان.....	۲۷
سن و مدت تحصیل در ایران باستان.....	۲۸
مواد یا موضوعات درسی در ایران باستان.....	۲۸
روش آموزش و پرورش در ایران باستان.....	۲۸
سطوح و دوره‌های تحصیلی در ایران باستان.....	۲۸
رشته‌های آموزش عالی در ایران باستان.....	۲۹

فصل دوم: عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در آموزش و پرورش از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون	۳۱
الف - راه‌ها و عوامل مؤثر در انتقال فرهنگ کهن به مسلمانان	۳۱
ب - آثار دانشمندان از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون	۳۱
ج - حکومت‌ها و رخدادهای تاریخی آموزش و پرورش از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون	۳۲
۱- دوره فترت • ۱/۱- دوره اموی • ۱/۲- دوره عباسی	۳۲
۲- از نیمه قرن سوم تا استیلای مغول	۳۲
۲/۱- از نیمه قرن سوم تا صدارت خواجه نظام‌الملک	۳۳
۲/۲- از صدارت خواجه نظام‌الملک تا استیلای مغول	۳۳
۳- از استیلای مغول و تاتار تا ظهور صفویه	۳۳
۳/۱- سلطنت مغول تا مرگ ابوسعید	۳۳
۳/۲- از فوت ابوسعید تا حمله تیمورلنگ	۳۳
۳/۳- از حمله تیمور تا فوت شاهرخ	۳۴
۳/۴- از فوت شاهرخ تا فتح‌نزاری شاه اسماعیل صفوی	۳۴
جمع‌بندی حوادث ناشی از استیلای مغول و ظهور صفویه	۳۴
۴- دوره صفویه یا دوره وحدت ملی و گسترش تابعیت	۳۴
۵- حکومت نادرشاه افشار	۳۵
۶- حکومت زندیه • ۷- حکومت قاجاریه	۳۶
۷/۱- آقامحمدخان قاجار • ۷/۲- فتحعلی شاه	۳۶
جنگ‌های اول و دوم ایران و روس • ۷/۳- محمدشاه	۳۷
۷/۴- ناصرالدین شاه	۳۸
۷/۵- محمدعلی شاه • ۷/۶- احمدشاه	۳۹
۷/۷- مظفرالدین شاه	۳۹
۸- کودتای رضاخان و حکومت پهلوی • ۸/۱- رضاشاه پهلوی	۴۰
۸/۲- محمدرضا پهلوی	۴۱
۹- جمهوری اسلامی ایران	۴۱
د- نظام آموزش و پرورش ایران از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون	۴۱
هدف‌ها و خط‌مشی‌های آموزش و پرورش از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون	۴۲
۱- هدف‌های کلی آموزش و پرورش اسلامی در قرون وسطی	۴۲
۲- هدف‌های آموزش و پرورش از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون	۴۲

۴۲	هدف‌های مورد نظر ابن‌سینا
۴۳	هدف‌های آموزش و پرورش از دیدگاه ابوعلی مسکویه رازی
۴۴	هدف‌های آموزش و پرورش از دیدگاه کیکاوس بن اسکندر (عنصرالمعالی)
۴۴	هدف‌های آموزش و پرورش از دیدگاه امام محمد غزالی
۴۵	هدف‌های آموزش و پرورش از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی
۴۶	هدف‌های آموزش و پرورش از دیدگاه سعدی
۴۶	هدف‌های آموزش و پرورش از دیدگاه اوحدالدین اوحیدی مراغه‌ای
۴۷	هدف‌های آموزش و پرورش از دیدگاه ملا احمد نراقی
۴۷	سازمان مدارس از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون
۴۷	آموزش پیش از دبستان
۴۸	مکتب یا کتاب • مدرسه مسجد • مدرسه خلافتی • مدرسه خارج از مسجد
۴۸	مخافل ادبی و مجالس و عزا • دنامه‌ها
۴۹	مدارس کتابخانه‌ها • دانشگاه اسلامی
۴۹	دانشگاه جندی شاپور • معلم از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون
۴۹	سن و مدت تحصیل از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون
۵۰	مواد آموزشی و موضوعات درسی از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون
۵۰	روش آموزش در دوره اسلامی
۵۰	سطوح و دوره‌های تحصیلی از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون
۵۱	بخش دوم: نظام آموزش و پرورش ایران از تأسیس دارالفنون تا ۱۱۱۰ ش
۵۱	هدف‌های شناختی بخش دوم
۵۱	فعالیت‌های یادگیری بخش دوم
۵۳	فصل سوم: عوامل سازمانی و تشکیلاتی وزارت آموزش و پرورش از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰
۵۳	تأسیس دارالفنون
۵۴	تأسیس وزارت علوم
۵۴	وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه • وزارت فرهنگ
۵۵	تقسیم وزارت فرهنگ به دو وزارتخانه «آموزش و پرورش» و «فرهنگ و هنر»
۵۵	تقسیم وزارت آموزش و پرورش به دو وزارتخانه «آموزش و پرورش» و «وزارت علوم و آموزش عالی»
۵۵	سایر تغییرات در سازمان و تشکیلات وزارت آموزش و پرورش

۵۵	سیر تحولات شورای عالی آموزش و پرورش
۵۶	انجمن معارف • شورای عالی معارف • شورای عالی معارف در مراکز مهم ایالات و ولایات
۵۷	شورای عالی فرهنگ
۵۷	شورای عالی آموزش و پرورش
۵۷	شورای عالی آموزش و پرورش پس از استقرار حکومت جمهوری اسلامی ایران
۵۹	کمیسیون‌های وابسته به شورای عالی آموزش و پرورش
۶۱	تشکیلات سازمان مرکزی وزارت آموزش و پرورش از ۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰ ه. ش.
۶۲	الف - تشکیلات واحدهای سازمانی وزیر آموزش و پرورش
۶۵	ب - سازمان‌های وابسته به وزارت آموزش و پرورش
۶۵	۱ - آزمون نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس کشور
۶۶	۱ - سازمان پژوهش و نوسازی آموزشی
۶۷	۱ - سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
۶۹	۳ - سازمان آموزش و پرورش استثنایی
۷۰	۴ - سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان
۷۰	۵ - نهضت سوادآموزی و دبیرستان‌های سوادآموزی
۷۱	۶ - انجمن اولیاء و مربیان دبستان‌ها
۷۲	۷ - کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
۷۲	ج - معاونت‌ها و واحدهای سازمانی آنها
۷۳	۱ - معاونت‌های امور آموزشی و دبیرینه آنها
۷۸	۲ - معاونت‌های فنی و حرفه‌ای و دبیرینه آنها
۸۴	۳ - معاونت‌های نیروی انسانی و دبیرینه آنها
۸۶	۴ - معاونت‌های امور اداری و مالی و دبیرینه آنها
۸۹	۵ - معاونت‌های حقوقی، پارلمانی، مجلس و دبیرینه آنها
۹۱	۶ - معاونت‌ها و واحدهای سازمانی امور تربیتی (پرورشی) و تربیت بدنی و دبیرینه آنها
۹۳	۱/۶ جایگاه تشکیلاتی تربیت بدنی در آموزش و پرورش
۹۵	۷ - معاونت مشارکت‌های مردمی و شاهد و ایثارگر
۹۵	محدوده، اصول و مبانی و خط‌مشی و وظایف وزارت آموزش و پرورش
۹۹	فصل چهارم: عوامل تکمیلی آموزش و پرورش از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰
۹۹	تعلیمات اجباری و رایگان

۹۹	کودکستان‌ها • - مدارس خارجی • - مدارس مختلط
۱۰۰	مدارس ملی جدید پس از دارالفنون • - پیشاهنگی
۱۰۰	وضع عوارض شهرداری‌ها برای توسعه مدارس
۱۰۰	حوزه‌ها یا ناحیه‌های آموزش و پرورش
۱۰۱	طرح تام • طرح کاد
۱۰۱	شوراها و انجمن‌ها از تأسیس شورای عالی معارف تا ۱۳۸۰
۱۰۱	شورای معلمین در سال ۱۳۰۷
۱۰۱	شورای دبستان در سال ۱۳۱۹
۱۰۲	شوراها و انجمن‌های مندرج در آیین‌نامه دبستان‌ها مصوب شورای عالی فرهنگ مورخ ۱۳۴۳/۴/۱۴
۱۰۲	الف - شورای آموزگاران سال ۱۳۴۳
۱۰۲	ب - شورای دبستان در سال ۱۳۴۳
۱۰۳	ج - شورای اولیای دانش‌آموزان مصوب ۱۳۴۳
۱۰۳	د - انجمن همکاری خانه و مدرسه مصوب ۱۳۴۳
۱۰۴	و - انجمن‌های مفید برای دانش‌آموزان مصوب ۱۳۴۳
۱۰۴	شوراها و انجمن‌های مندرج در آیین‌نامه دبستان‌ها مصوب شورای عالی آموزش و پرورش
۱۰۴	الف - شورای اداری دبستان مصوب ۱۳۵۰
۱۰۴	ب - شورای آموزش دبستان مصوب ۱۳۵۰
۱۰۵	ج - شورای اولیای دانش‌آموزان مصوب ۱۳۵۰
	شوراها و انجمن‌های مندرج در آیین‌نامه اجرایی آموزش و پرورش مصوب شورای عالی
۱۰۵	آموزش و پرورش، مورخ ۱۳۶۲/۸/۴
۱۰۵	الف - شورای عمومی مدرسه مصوب مورخ ۱۳۶۲
۱۰۶	ب - شورای معلمان مصوب ۱۳۶۲
۱۰۷	ج - انجمن‌های دانش‌آموزان (نحوه تشکیل و شرح وظایف) مصوب ۱۳۶۲
۱۰۷	د - گروه‌های آموزشی مصوب ۱۳۶۲
۱۰۸	ه - ستاد تربیتی مدرسه مصوب ۱۳۶۲
۱۰۸	تعطیلات رسمی دبستان
۱۰۹	تعطیلات رسمی دبستان مندرج در آیین‌نامه دبستان مصوب شورای عالی فرهنگ مورخ ۱۳۱۹/۲/۳
۱۰۹	تعطیلات رسمی دبستان‌ها مندرج در آیین‌نامه مصوب شورای عالی فرهنگ مورخ ۱۳۴۳/۴/۱۴
۱۱۰	تعطیلات رسمی آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۰ به غیر از تعطیلات نوروز و تابستان

۱۱۱	فصل پنجم: پیوستار تربیت معلم از تأسیس دارالفنون تا سال ۱۳۸۰
۱۱۱	الف - تاریخچه تربیت معلم از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰
۱۱	دارالمعلمین و دارالمعلمات (مرکزی)
۱۱۱	دارالمعلمین عالی • دانشسراهای مقدمات
۱۱۲	دارالمعلمین شبانه اکابر
۱۱۲	تأسیس دارالمعلمین ابتدایی ولایات و ایالات
۱۱۲	دانشسرای عالی
۱۱۲	تشکیل سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی
۱۱۲	دانشگاه تربیت معلم
۱۱۳	دانشسرای سپاه دانش
۱۱۳	دانشسراهای صنعتی
۱۱۳	مراکز تربیت معلم یک ساله
۱۱۳	دوره تربیت معلم پهن و پستوان
۱۱۳	دوره تکمیلی سپاه دانش
۱۱۴	دانشسراهای راهنمایی تحصیلی
۱۱۴	مراکز تربیت معلم دوساله فنی و حرفه‌ای
۱۱۴	مراکز تربیت معلم کودکان استثنایی
۱۱۴	دانشسراهای هنر • انستیتو مربیان هنری
۱۱۴	مرکز تربیت مربی کودک • دانشسرای تربیت بدنی
۱۱۵	دانشسرای کشاورزی
۱۱۵	تربیت معلم دوساله روستایی (دخترانه)
۱۱۵	دانشسرای عشایری • مراکز تربیت معلم دوساله
۱۱۵	دانشسرای تربیت معلم چهار ساله
۱۱۶	دانشسرای تربیت معلم دو ساله
۱۱۶	سرباز معلم • مراکز تربیت معلم فنی و حرفه‌ای
۱۱۶	مرکز آموزش عالی فنی انقلاب اسلامی (دانشگاه شهید رجایی)
۱۱۶	مدرسه عالی فنی بابل
۱۱۷	دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی
	ب - جایگاه «تربیت معلم» و «آموزش ضمن خدمت» در نمودارهای سازمان مرکزی
۱۱۷	وزارت آموزش و پرورش

فصل ششم: نظام تحصیلی ایران از تأسیس دارالفنون تا سال ۱۳۸۰	۱۱۹
۱- سازمان مدارس کشور از تأسیس دارالفنون تا سال ۱۳۸۰	۱۱۹
انواع مدارس از ۱۲۹۰ تا ۱۳۳۴	۱۱۹
تقلید دوره متوسطه از فرانسه	۱۱۹
سازمان مدارس کشور در فاصله سال‌های ۱۳۳۴ تا ۱۳۴۴	۱۲۰
انواع مدارس و آموزشگاه‌ها تا سال ۱۳۴۵	۱۲۰
۲- تحولات آموزش و پرورش طی سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۷	۱۲۱
۲/۱- تغییر نظام آموزش و پرورش	۱۲۱
الف - دوره پنجاه ساله ابتدایی در طرح جدید سال ۱۳۴۵	۱۲۱
ب - دوره سه ساله راهنمایی تحصیلی در طرح جدید سال ۱۳۴۵	۱۲۱
- مواد درسی دوره راهنمایی تحصیلی در طرح جدید سال ۱۳۴۵	۱۲۲
۲/۲- تأسیس مرکز راهنمایی تحصیلی و حرفه‌ای	۱۲۲
ج- آموزش دوره متوسط در طرح جدید ۱۳۴۵	۱۲۲
۳- تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش در دهه انقلاب اسلامی ایران (دهه ۱۳۶۰)	۱۲۳
۴- ساختار نظام جدید متوسطه در طرح تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش	۱۲۴
مدارس غیرانتفاعی	۱۲۷
کتاب‌های درسی و نشریات آموزشی طی سال‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۴۵	۱۲۷
کتاب‌ها و مجله‌های کمک آموزشی	۱۳۰
کتاب‌های درسی بزرگسالان تا سال ۱۳۴۵	۱۳۰
مواد درسی و امتحانی دوره ابتدایی از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰	۱۳۱
مواد درسی و امتحانی دوره راهنمایی تحصیلی	۱۳۱
مواد درسی و امتحانی دوره متوسطه نظری	۱۳۱
نظام‌نامه امتحانی از زمان تشکیل شورای عالی معارف تا ۱۳۸۰	۱۳۱
اصلاح نظام‌نامه امتحانات توسط شورای عالی معارف در تاریخ ۱۳۰۸/۵/۲۹	۱۳۲
نظام‌نامه دبستان مصوب شورای عالی معارف ۱۳۱۳	۱۳۳
آیین‌نامه دبستان مصوب شورای عالی فرهنگ ۱۳۱۹	۱۳۵
نظام‌نامه دبیرستان مصوب شورای عالی معارف ۱۳۱۳	۱۳۶
آیین‌نامه امتحانات دوره‌های ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه نظری در سال ۱۳۶۸	۱۳۸
شیوه ارزشیابی در دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۶۸	۱۳۹
شرایط قبولی در امتحانات دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۶۸	۱۳۹

۱۴۰	آیین‌نامه امتحانات دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی
۱۴۵	نحوه برگزاری امتحانات پایانی
۱۴۶	شرایط قبولی در امتحانات
۱۵۰	آیین‌نامه رسیدگی به تخلفات امتحانی
۱۵۱	شرایط قبولی در امتحانات داخلی دوره متوسطه نظری در سال ۱۳۶۸
۱۵۲	آیین‌نامه امتحانات دوره متوسطه نظری مصوب ۱۳۶۸/۵/۶
۱۵۲	امتحانات پایه چهارم متوسطه نظری مصوب ۱۳۶۸
	شرایط قبولی در امتحان نهایی پایه چهارم متوسطه نظری طبق مصوبه شورای عالی
۱۵۳	آموزش و پرورش در تاریخ ۱۳۶۸
	ضوابط امتحان و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره سه ساله متوسط روزانه
۱۵۳	شیوه دینی - واحدی، سال ۱۳۸۰
۱۶۳	شرایط قبولی در درس دینی پایه اول
۱۶۴	شرایط قبولی در درس دینی پایه دوم
۱۶۴	شرایط قبولی در درس دینی پایه سوم
۱۶۵	شرایط قبولی در درس‌های دینی پایه سوم
۱۶۵	وضعیت غائبین در امتحانات
۱۶۶	شرایط فارغ‌التحصیلی
۱۶۷	سایر موارد
۱۶۷	برخی از مواد آیین‌نامه ارزیابی پیشرفت تحصیلی دوره دبستان، نشگاهی در سال ۱۳۸۰
۱۷۱	سوابق مقررات تنبیهی دانش‌آموزان
۱۷۱	مقررات تنبیهی دانش‌آموزان مندرج در نظام‌نامه دبستان مصوب شورای عالی معارف
	مقررات تشویق و تنبیه دانش‌آموزان دبستان‌ها مندرج در آیین‌نامه شورای عالی فرهنگ
۱۷۲	و آیین‌نامه شورای عالی آموزش و پرورش
	مقررات تشویق و تنبیه دانش‌آموزان مندرج در آیین‌نامه اجرایی آموزش و پرورش همگانی
۱۷۳	(دوره‌های ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و دوره عمومی بزرگسالان)
۱۷۴	آمار آموزش و پرورش
۱۷۴	مجموعه قوانین، آیین‌نامه، تصویب‌نامه‌ها و اساسنامه‌های وزارت آموزش و پرورش
۱۷۵	فصل هفتم: پیوستار هدف‌های آموزش و پرورش از زمان تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰
۱۷۵	هدف آموزش و پرورش در زمان تأسیس دارالفنون
۱۷۵	خط‌مشی‌ها و هدف‌های آموزش و پرورش مندرج در قانون اساسی معارف

۱۷۶	هدف‌های تعلیمات ابتدایی مصوب جلسه ۲۷ شورای عالی معارف
۱۷۶	هدف‌های آموزش و پرورش در قانون اساسی مشروطیت
۱۷۶	هدف‌های آموزش و پرورش در طرح جدید سال ۱۳۴۵
۱۷۷	الف - هدف‌های کلی و مشترک برای دوره‌های تحصیلی ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه
۱۷۷	ب - هدف‌های موضوعات درسی
۱۷۷	۱- هدف‌های تربیت و تعلیم دینی دوره پنج ساله ابتدایی در سال ۱۳۴۵
۱۷۷	۲- هدف‌های زبان و ادبیات فارسی دوره پنج ساله ابتدایی در سال ۱۳۴۵
۱۷۸	۳- هدف‌های ریاضیات دوره پنج ساله ابتدایی در سال ۱۳۴۵
۱۷۸	۴- هدف‌های علوم تجربی در دوره پنج ساله ابتدایی در سال ۱۳۴۵
۱۷۹	۵- هدف‌های تعلیمات اجتماعی دوره پنج ساله ابتدایی در سال ۱۳۴۵
۱۷۹	۶- هدف‌های هنر و کار در دوره پنج ساله ابتدایی در سال ۱۳۴۵
۱۸۰	۷- هدف‌های ورزش در دوره پنج ساله ابتدایی در سال ۱۳۴۵
۱۸۰	هدف‌های کلی دوره راهنمایی تحصیلی در طرح جدید آموزش و پرورش در سال ۱۳۴۵
۱۸۰	هدف‌های موضوعات درسی دوره راهنمایی تحصیلی در طرح جدید سال ۱۳۴۵
۱۸۰	۱- هدف‌های قرآن و دین و اخلاق در دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۱	۲- هدف‌های زبان و ادبیات فارسی دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۱	۳- هدف‌های علوم تجربی دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۲	۴- هدف‌های شناخت حرفه و فن دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۲	۵- هدف‌های ریاضیات دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۲	۶- هدف‌های زبان عربی دوره راهنمایی تحصیلی (پایه دوم و سوم) در سال ۱۳۴۵
۱۸۳	۷- هدف‌های تاریخ، جغرافیا و تعلیمات اجتماعی در دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۳	۸- هدف‌های هنر در دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۳	۹- هدف‌های ورزش در دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۳	۱۰- هدف‌های زبان خارجی در دوره راهنمایی تحصیلی در سال ۱۳۴۵
۱۸۴	هدف‌های آموزش و پرورش در دوره متوسطه در طرح جدید سال ۱۳۴۵
۱۸۴	هدف‌های موضوعات درسی در دوره متوسطه در طرح جدید آموزش و پرورش در سال ۱۳۴۵
۱۸۴	هدف‌های آموزش و پرورش در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۸۵	اهداف اساسی وزارت آموزش و پرورش مندرج در قانون مصوب ۱۳۶۶/۱/۲۵ مجلس شورای اسلامی
۱۸۷	هدف‌های دوره پیش‌دبستانی و دبستانی در طرح تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش در سال ۱۳۶۹
۱۸۸	هدف‌های دوره راهنمایی تحصیلی در طرح تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش در سال ۱۳۶۹
۱۹۹	هدف‌های تعلیم و تربیت مندرج در آثار مریبان معاصر ایران

۱۹۳	فصل هشتم: آموزش عالی ایران پس از تأسیس دارالفنون تا سال ۱۳۸۰
۱۹۳	آموزش عالی ایران پس از تأسیس دارالفنون تا سال ۱۳۴۳
۱۹۸	دانشسرای عالی و دانشکده‌های شهرستان‌ها
۱۹۸	آموزش عالی سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۷
۱۹۹	سازمان وزارت علوم و آموزش عالی در فاصله سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۷
۲۰۲	سازمان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در فاصله سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۷ خ
۲۰۲	سازمان و تشکیلات وزارت فرهنگ و آموزش عالی تا سال ۱۳۷۹
۲۰۲	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی
۲۰۳	تغییر نام «وزارت فرهنگ و آموزش عالی» به «وزارت علوم، تحقیقات و فناوری»
۲۰۳	فهرست دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی

۲۱۱	فصل نهم: وزارت عالی، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش از تأسیس دارالفنون تا سال ۱۳۸۰
۲۱۳	مشخصات و سوابق رزای علم، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش
۲۵۲	فهرست ترتیبی وزرای علوم، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش
۲۵۷	ترتیب و تکرار وزارت وزرای علوم، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش

۲۵۹	فصل دهم: پیوست‌ها
۲۶۱	پیوست ۱: نمودارهای تشکیلات سازمان مرکزی وزارت آموزش و پرورش از ۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰
	پیوست ۲: جداول تغییرات در نمودارهای تشکیلات سازمان مرکزی وزارت آموزش و پرورش
۲۸۵	از ۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰ ه. ش
	پیوست ۳: جداول مواد درسی و امتحانی دوره‌های ابتدایی، راهنمایی تحصیلی، متوسطه نظری و فنی و حرفه‌ای از ۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰
۳۳۱	پیوست ۴: فهرست عناوین مجموعه قوانین، آیین‌نامه‌ها و اساسنامه‌های آموزش و پرورش
۴۱۱	از ۱۳۸۶ تا ۱۳۷۶
۴۲۱	پیوست ۵: آمار آموزش و پرورش
۴۲۵	پیوست ۶: اسناد شورای عالی آموزش و پرورش

۴۳۴	منابع
۴۳۷	نامنامه

مقدمه

در این کتاب اخلاعات مربوط به تحولات و دگرگونی‌های آموزش و پرورش از عهد باستان تا سال ۱۳۸۰ ه.ش. با تأکید بر معیارهای فراهم آمده است. هرچند به یک معنی هر دوره‌ای از تاریخ بشر در نظر مردم آن دوره، عصر حاضر محسوب می‌گردد، ولی با سپری شدن زمان، دوره‌های زندگی بشر، به خزانه و بایگانی تاریخ گذشته سپرده می‌شوند. همچنان‌که در آینده، عصر حاضر، یعنی زمانی که ما در آن به سر می‌بریم، دوران کهن به شمار خواهد رفت. با وجود این، تمام دوره‌های گذشته به عنوان میراث تاریخی به مردم عصر حاضر در هر برهه از تاریخ تعالیه یافته و خواهند داشت. آن‌چه که بشر در گذشته آموخته و عمل و تجربه کرده است، شاید اکنون یا در آینده، برای انسان‌های کنونی یا در هر دوره‌ای از حیات بشری مثمر‌تر واقع شود و بر اعمال و اندیشه آن‌ها اثر داشته باشد. همان‌طور که در تاریخ جهان، ارسطو را پدر علم و معرفت نامیده‌اند و آموزه‌های افلاطون هنوز برای جهان حکمت‌آموز است؛ یا این‌که ایرانیان عصر حاضر هنوز از سجایای اخلاقی زردشت و کلام پندآموز بهار دلی «پندار نیک، گفتار نیک و کردار نیک» سخن می‌گویند. هنوز هرگاه ساختمان باشکوهی را نظاره کنیم، باید زیبایی و عظمت و جلال و عبرت‌آموزی آن را مرهون گذشته بدانیم. در این معنی است که اصل کتاب، پیچگی، وحدت نظام اجتماعی همانند وحدت در عالم هستی، جلوه‌گر می‌شود و همه عصرهای تاریخی به عنوان یک کل واحد به ما و مردمان تمام دوران‌ها تعلق می‌گیرند. این تعلق و اشتراک میراث تاریخی بدان جهت است که ما همگی انسان هستیم و وجوه مشترکی در فطرت‌ها، تمنیات، بلندپروازی‌ها، بیم‌ها، امیدها و آرزوها داریم. از سوی دیگر، تاریخ هر کشور به منزله پلی است که بین گذشته و حال ارتباط برقرار می‌کند و سبب می‌شود که انسان از تجارب مفید گذشتگان بهره‌گیرد و خطاها و اشتباهات آنان را تکرار نکند.

از میان عواملی که تاریخ بشر را می‌سازند، آموزش و پرورش نقش برتری برعهده دارد، زیرا انسان در تعامل دایمی خود با محیط و اجتماع، فرهنگ بشری را می‌سازد و آن را از طریق آموزش و پرورش به نسل جدید منتقل می‌کند و این فرآیند پویا و تکاملی بی‌وقفه ادامه می‌یابد تا در این رهگذر به مقامی برسد که «به جز خدا نبیند».

مطالب این کتاب که حاوی اطلاعات پایه و اساسی در مقوله‌های مختلف آموزش و پرورش است، به گونه‌ای انتخاب و مدون شده‌اند که امکان صورت گرفتن انواع تحلیل‌ها، تفسیرها، مقایسه‌ها، نتیجه‌گیری‌ها و بررسی‌های ضروری در زمینه آموزش و پرورش را فراهم می‌سازند، تا از این رهگذر از تجارب تاریخ آموزش و پرورش در امور مدیریت، برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی استفاده شود. برای نمونه به تحلیل‌ها و نتیجه‌گیری‌های احتمالی زیر می‌توان اشاره کرد:

- در ۲۳ نمودار رسمی تشکیلات سازمان مرکزی وزارت آموزش و پرورش در فاصله سال‌های ۱۲۳۷ تا ۱۳۸۰ به طور متوسط پنج معاونت برای وزیر آموزش و پرورش در نظر گرفته شده است، ولی تغییرات پی در پی و جابه‌جایی وظایف و محدوده واحدهای سازمانی در این وزارتخانه سبب شده است که تعداد انواع معاونت‌ها به ۴۱ عنوان بالغ گردد (به فصل سوم مراجعه شود). هم‌چنین با مراجعه به نمودار ۳/۱ (ص ۲۵) شاهد نوسان و کم و زیاد شدن معاونت‌ها در نمودارهای مختلف هستیم. شاید بتوان نتیجه گرفت که این وضعیت به دلیل نبود اصول علمی و مدیریت در سازمان‌دهی کلان وزارتخانه و به کارگیری روش آزمایشی در خطا اعمال نظرات و سلیقه‌های شخصی یا مصلحت‌اندیشی ایجاد شده باشد.
- در نمودار تشکیلات سارانه‌نی مرکزی وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۵۴ (نمودار ۱۰/۹) واحد «آموزش ضمن خدمت» در زیر مجموعه معاونت امور اداری و مالی قرار داشته است. چنان‌چه حساسیت امر و تخصصی بودن آموزش ضمن خدمت کارکنان و معلمان را ملاک عمل قرار دهیم، طبق اصول، معاونت مزبور جایگاه تخصصی مناسبی برای این امر نیست. احتمال می‌رود، به همین دلیل در نمودار سال ۱۳۵۵، آموزش ضمن خدمت به «معاونت امر در آموزشی» انتقال یافته است.
- با تحلیل و مقایسه مقررات تنبیهی دانش‌آموزان از سال‌های ۱۳۰۷ به بعد معلوم می‌گردد که مقررات اولیه (مربوط به سال ۱۳۰۷) با اصول تعلیم و تربیت و روان‌شناسی مطابقت نداشته و برای نمونه در یکی از مواد آن «توبیخ دانش‌آموز خطاکار در حضور تمام شاگردان» مقرر شده است. همین نتیجه‌گیری، لزوم توجه دست‌اندرکاران به رعایت اصول روان‌شناسی (و سایر اصول) در فرایند کار خود مسلم می‌دارد. هم‌چنین، اطلاعات مندرج در این کتاب، موضوعات و زمینه‌های مناسبی را برای فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی، صورت دادن کارهای پژوهشی و تهیه مقاله‌های علمی برای دانشجویان فراهم می‌سازند. برای نمونه دانشجویان می‌توانند عوامل مختلف تأثیرگذار و تأثیرپذیر در آموزش و پرورش را در برهه‌های مختلف تاریخی مطالعه و مقایسه و نقد کنند، یا با در اختیار داشتن فهرست عنوان‌های مجموعه قوانین و مقررات آموزش و پرورش (در فصل دهم)، با مراجعه به منابع و واحدهای سازمانی مربوط، آن‌ها را مطالعه کنند و مورد نقد و بررسی قرار دهند و به طور کلی، اطلاعات و داده‌های این کتاب را تجزیه و تحلیل و ارزیابی کنند.

اطلاعات این کتاب به ویژه کارشناسان، مدیران و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش و وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری را در امور تخصصی رهنمون می‌سازد تا از تجارب گذشته بهره‌گیرند و خطاهای احتمالی گذشتگان را نادیده نینگارند.

این کتاب از ۲ بخش و ۱۰ فصل به شرح زیر تشکیل شده است:

بخش اول: عوامل تاریخی، اجتماعی و فرهنگی تأثیرگذار و تأثیرپذیر در آموزش و پرورش. در عهد باستان و دوره اسلامی.

در این بخش پیوستار عوامل فوق که زمینه‌ساز آموزش و پرورش به شمار می‌روند و بر آن تأثیر می‌گذارند و از آن تأثیر می‌پذیرند در عهد باستان و دوره اسلامی به اختصار تشریح شده است. این بخش شامل دو فصل است.

فصل اول: عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در آموزش و پرورش ایران باستان.

فصل دوم: عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در آموزش و پرورش از صدر اسلام تا تأسیس دارالفنون (۱۲۶۸ ه.ق.)

بخش دوم: نظام آموزش و پرورش ایران از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰.

این بخش که فصل‌های سوم تا دهم به آن اختصاص یافته است، نظام آموزش و پرورش این دوره را با تأکید و شرح و تفصیل بیشتری مورد بررسی قرار می‌دهد.

فصل سوم: عوامل سازمانی و تشکیلاتی وزارت آموزش و پرورش ایران از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰.

فصل چهارم: عوامل تکمیلی آموزش و پرورش ایران از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰.

فصل پنجم: پیوستار تربیت معلم ایران از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰.

فصل ششم: نظام تحصیلی ایران از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰.

فصل هفتم: پیوستار هدف‌های آموزش و پرورش از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰.

فصل هشتم: آموزش عالی ایران از تأسیس دارالفنون تا ۱۳۸۰.

فصل نهم: وزرای علوم، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش از سال ۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰.

فصل دهم: پیوست‌ها:

● **پیوست ۱:** نمودارهای تشکیلات سازمان مرکزی وزارت آموزش و پرورش از سال ۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰

(نمودارهای ۱۰/۱ تا ۱۰/۲۴)

● **پیوست ۲:** جداول تغییرات در نمودارهای تشکیلات سازمان مرکزی وزارت آموزش و پرورش از

۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰ (جدول‌های ۱۰/۱ تا ۱۰/۲۲)

● **پیوست ۳:** جداول مواد درسی و امتحانی دوره‌های ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه

● پیوست ۴: فهرست عناوین مجموعه قوانین، آیین‌نامه‌ها و اساسنامه‌های آموزش و پرورش.

● پیوست ۵: آمار آموزش و پرورش

● پیوست ۶: اسناد شورای عالی آموزش و پرورش

● منابع

● نامنامه

مؤلف اذعان دارد که تاریخ آموزش و پرورش گسترده‌تر از آن است که در مقیاس و محدود صفحات این کتاب بگنجد. با وجود این، کوشش شده است تا حداکثر مباحث و مقوله‌های اساسی و کلیدی آموزش و پرورش در طول تاریخ کهن ایران تا زمان حاضر (۱۳۸۰) مورد کاوش قرار گیرند. امید می‌رود، این مجموعه مورد مطالعه و استفاده خوانندگان گرامی به ویژه فرهنگیان، دانشجویان و دانشگاهیان قرار گیرد. در این خصوص توجه دانشجویان به هدف‌های شناختی و فعالیت‌های یادگیری ابتدایی بخش‌های اول و دوم کتاب جلب می‌شود.

www.ketab.ir